

KRENNER JÓZSEF SZÜLETÉSÉNEK 150. ÉVFORDULÓJA EMLÉKÜLÉSÉN

Dr. Csíky Gábor*

Tisztelt Elnök úr! Tisztelt emlékülés!
Tisztelt Krenner család!

Kedves Hölgyeim és Uraim!

A magyar ásványvilág legnagyobb ismerőjére és feltárójára emlékezve, van min elgondolkodnunk. Elgondolkoztató például az, hogy a régi, a történelmi Magyarország, a Szent Korona Országa, a Magyar Birodalom, ahogyan Böckh János és Papp Károly nevezte hazánkat, milyen gazdag lehetett, ill. volt ásványkincsekben, ércekben, hogy több mint ezer éves bányászkodás után még mindig van mit bányászni, — sajnos nem nekünk.

Papp Károly professzor írja egy helyen, hogy a rómaiak Dácia provinciából Kr. u. 105—265 között, vagyis 160 év alatt 2000 tonna aranyat szállítottak el. Verespatakon ma is megcsodálhatjuk a Cetate nevű hegyen a római bányászat nyomait. Majd jöttünk mi magyarok és mintegy 900 évig tartó bányászatunk folyamán Amerika felfedezéséig, elsők voltunk Európában a nemesfém-bányászatban. A középkori magyar királyság kivitelének kb. 2/3 részét bányatermékek — arany, ezüst, réz és kőso — adták. Majd Trianon óta Erdélybitorló barátainknak még mindig maradt bányászni valója.

Ásványvilágunk úttörőiről, gyűjtőiről is szólva. Tudjuk, hogy a magyar földtan, akkor még ásványtan, 18. századi kezdeti, hősi korszakának képviselői — bányászok, természetbúvárok (mondjuk mineralógusok) — hivataluknál és hivatásuknál fogva bejárták Erdélyt és a Felvidéket, ásványokat és tapasztalatokat gyűjtöttek s ezek alapján írták meg szakirodalmunk közismert klasszikus, úttörő műveit. De ők egyben nagy gyűjtők is voltak és jelentős magángyűjteményekkel is rendelkeztek. Jelentős gyűjteménye volt Köleséri Sámuelnek és Born Ignácnak, a Franz Joseph Mülleré pedig állító-

lag kb. 20 ezer darabból állt. Említésre méltó gyűjteménye volt Fridvaldszky Jánosnak, Johann E. Fichtelnek és Zipser K. Andrásnak, úgyszintén Jónás Józsefnek. Köleséri ásványait, úgyszintén egyedülálló könyvtárát széthordták, elkötöyvettyélték, Born gyűjteményét eladta egy Ch. F. Greville nevű angol gyűjtőnek Londonba. F. J. Müller egyedülálló gyűjteményének külön története van. A kolozsvári piarista főiskola (az egyetem jogelődje) „kémiai—metallurgiai iskola” nevű intézetének vezetője, Moger Károly 1799-ben az állammal 5000 forintért megvettette a főiskola számára F. J. Müller zalatnai ásványgyűjteményét. A főiskola megszűnése után ezt a gyűjteményt a kolozsvári-Farkas utca-piarista főgimnázium vette át, melynek ásványtára lett. A gimnázium természettudományi szertárában az 50-es évek elején néhány fióknyi porlepte ásványból álló kis gyűjtemény volt található, melyet katalógus hiányában nem lehetett azonosítani (Treiber János és ifj. Xántus János közlése). Ez lehet a hajdani Müller-féle gyűjtemény maradványa. Sajnos Koch Sándor ásványtörténete nem tesz említést Müller gyűjteményéről. Fichtel gyűjteményét állítólag a Bruckenthal Múzeumra hagyta. Fridvaldszky a kolozsvári piarista főiskolára hagyta gyűjteményét. Benkő Ferenc közgyűjteményének nagy része Nagyenyeden, 1848-ban elpusztult, amikor az oláh ellenforradalmárok a várost felgyújtották, majd utódai Herepei Károly és Elek Károly újjáteremtették a gyűjteményt. Trianon után azonban ezt is szétszórták; eredeti darab már aligha található! Zipser kb. 12 ezer darabból álló gyűjteménye tűzvész áldozata lett. Egyedül a Piller Mátyás gyűjteménye épült be, ill. vált a Szabó József gyűjtemény alapjává. Az ún. pangás időszakában, 1821—1850 között, vagyis Jónás halála és Szabó Jó-

* Zárszóként elhangzott 1989. március 13-án, az MTA Föld- és Bányászati Tudományok Osztálya és a Magyarhoni Földtani Társulat Tudománytörténeti Szakosztálya együttes emlékülésén.

zsef fellépése közötti időkből, az osztrák gyűjtők Bécsbe hozták ásványaink javát, amint azt Koch Sándor professzor is megírta.

A múlt század második felében, a magyar ásvány—földtan kiegyezés utáni aranykorában a Budapesti Tudományegyetemen kialakult a Szabó-gyűjtemény, amely többé-kevésbé meg is maradt. Krenner József és a mecénás Semsey Andor jóvoltából viszont, amint halottuk a Nemzeti Múzeumban felépült az ásványtár, Európa második legnagyobb ásványtani gyűjteménye. Ez azonban Trianon után a maradékországban mecénás hiányában már nemigen fejlődhetett. De annyi csapás után sem volt kegyes a sors mihozzánk. 1956-ban elpusztult a kisország egyik büszkesége, a Nemzeti Múzeum ásványbirodalma. Valószínű, hogy ezt — élete művének s értelmének pusztulását — Krenner nem tudta volna túlél-
ni. Kései utóda Tokody László, aki ezt

átélte, lelki betege volt élte végéig. Táv-
irati stílusban ez a magyarországi ásványgyűjtemények szomorú története.

Tisztelt emlékülés!

Papp Károly professzor egyik írásából idézek: „Az ember szereti azt hinni, hogy érte van a természet, — az élettele-
nek és az élők világa, — hogy érte vannak a föld kincsei. Csupán a mineralógus az, aki az ásványokat önmagukért szereti, mert szépséget talál bennük. Az ásványok országa az igazi szépség birodalma.” — Ezt a szépséget láthatta az ásványokban Krenner József, a tudományos mineralofília legnagyobb hazai képviselője, és ezt, az ásványok szeretetét vallotta és hirdette későbbi utóda, Koch Sándor professzor úr is, akit már mindnyájan ismertünk. Áldott legyen mindkettőjük emléke! Köszönöm szíves figyelmüket, türelmüket s ezzel a Krenner József emlékének szentelt ülést bezárom.